

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Андрейченко А.В.

(підпис)

«__» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування «Муніципальне
підприємництво»

на тему «ОБҐРУНТУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ
ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ
ГРОМАДИ»

Виконавець:

студентка ФЕУП

Шатохіна Єлизавета Андріївна _____

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Траченко Людмила Анатоліївна _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ.....	6
1.1. Комунальне господарство: поняття та специфіка господарської діяльності	6
1.2. Альтернативні джерела фінансування комунального господарства як спосіб забезпечення комунальних підприємств необхідними фінансовими ресурсами	13
1.3. Моделі фінансового забезпечення діяльності комунальних підприємств у країнах світу	20
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ГРОМАДИ.....	28
2.1. Аналіз фінансового стану комунального підприємства «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради.....	28
2.2. Структура фінансування комунального підприємства «Тернопільміськтеплокомуненерго»: дослідження наявних джерел	35
2.3. Порівняльний аналіз джерел фінансування комунальних підприємств в Україні	46
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФІНАНСОВИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	58
3.1. Рекомендації щодо розробки стратегічного плану фінансового забезпечення діяльності комунального підприємства «Тернопільміськтеплокомуненерго»	58
3.2. Методи та моделі для оцінки ризиків використання альтернативних джерел фінансування	66
3.3. Застосування системи внутрішнього контролю як один із основних способів моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів .	71
ВИСНОВКИ.....	77
Список використаних джерел	80

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні пошук і використання громадою альтернативних джерел для фінансування діяльності комунальних підприємств, за умов проведення політики децентралізації в Україні, виступає достатньо важливим питанням. На виникнення такої проблеми впливають наступні обставини. По-перше, традиційні джерела фінансування, наприклад, бюджетні асигнування, періодично надходять в обмеженому або зменшеному обсязі, і саме тому для покращення роботи підприємства муніципалітету необхідно залучати альтернативні джерела фінансування для забезпечення безперервної діяльності комунальних підприємств. По-друге, в рамках специфіки своєї діяльності, деякі види комунальних підприємств часто потребують додаткових фінансових ресурсів для оновлення, модернізації та ремонту наявних фондів інфраструктури. Альтернативні джерела фінансування ж можуть якраз забезпечити необхідний обсяг фінансових ресурсів для впровадження нових технологій, покращення якості послуг, що надаються підприємствами.

Використання альтернативних джерел для фінансування діяльності комунальних підприємств громади має достатньо велике значення для додаткового підкріплення фінансової стійкості компаній, їх розвитку та загального підвищення якості товарів, робіт та послуг, що вони надають в рамках задоволення соціальних та економічних потреб громади.

Досліджували питання фінансування діяльності комунальних підприємств у своїх роботах такі науковці та вчені, як Жулин О. В., Шаповал Л. П., Кириленко О.П., Кириленко О. П., Глухова В., Загірняк Д.М., Данилко В.К. та інші.

Мета кваліфікаційної роботи – теоретичні, методичні та практичні аспекти фінансування діяльності комунальних підприємств громади.

Завдання, які необхідно виконати для досягнення поставленої мети:

- дослідити сутність та специфіку господарської діяльності комунальних господарств;

- виявити альтернативні джерела фінансування комунального господарства як спосіб забезпечення комунальних підприємств необхідними фінансовими ресурсами;
- охарактеризувати моделі фінансового забезпечення діяльності комунальних підприємств у країнах світу;
- провести оцінку фінансового стану комунального підприємства «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради;
- проаналізувати структуру джерел фінансування комунального підприємства «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради;
- здійснити порівняльний аналіз джерел фінансування комунальних підприємств в Україні;
- надати рекомендації щодо розробки стратегічного плану фінансового забезпечення діяльності комунального підприємства;
- визначити основні методи та моделі для оцінки ризиків використання альтернативних джерел фінансування;
- надати рекомендації щодо застосування системи внутрішнього контролю для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів.

Об'єкт дослідження – процес обґрунтування доцільності використання альтернативних джерел фінансування діяльності комунальних підприємств громади.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні засади фінансування діяльності комунальних підприємств за рахунок альтернативних джерел.

Методами дослідження є аналогія, аналіз і синтез, системно-структурний аналіз, SWOT-аналіз, табличний.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, фінансова звітність комунальних підприємств, статистичні дані, наукові періодичні видання, монографії, стандарти та інш.

За результатами проведених досліджень опублікована стаття та тези:

1. Старенька О.М., Шатохіна Є.А. Сучасна практика застосування системи внутрішнього аудиту в діяльності підприємства. *Науковий вісник ОНЕУ. №9 (310). 2023. С.53–58.*

2. Старенька О.М., Шатохіна Є.А. Сучасна практика внутрішнього аудиту в компанії. *Напрями розвитку обліку, контролю та економічного аналізу в умовах глобалізації* : збірн. матер. ІХ-ї міжн. студ. наук.-практ. інт.-конф., ім. проф. Л.М. Крамаровського, м. Одеса, 28 квіт. 2023 р. Одеса, 2023. С. 121–124.

ВИСНОВКИ

В ході проведених досліджень досягнуто наступних результатів:

1. Досліджено сутність та специфіку господарської діяльності комунальних господарств. Господарська діяльність комунальних господарств охоплює широкий спектр послуг та функцій, спрямованих на задоволення потреб місцевого населення. Забезпечення стійкості та ефективності цих господарств вимагає вдосконалення управлінських практик та впровадження інноваційних рішень для вирішення сучасних викликів у сфері комунальних послуг.

2. Виявлено альтернативні джерела фінансування комунального господарства як спосіб забезпечення комунальних підприємств необхідними фінансовими ресурсами. Однією з інноваційних стратегій для забезпечення фінансової стійкості комунальних господарств є виявлення та використання альтернативних джерел фінансування. Це може включати партнерства з приватним сектором для спільних інвестицій у проекти місцевого значення, залучення інвестицій через міжнародні фонди чи банки, а також впровадження механізмів громадського фінансування, таких як муніципальні облігації чи краудфандингові ініціативи.

3. Охарактеризовано моделі фінансового забезпечення діяльності комунальних підприємств у країнах світу. Моделі фінансового забезпечення діяльності комунальних підприємств у країнах світу варіюються в залежності від економічного контексту, політичних умов, та рівня розвитку країн. Наприклад, в країнах з ринковою економікою акцент може бути зроблений на залученні приватного капіталу для комунальних проєктів, через партнерства з приватним сектором та концесії. У таких моделях підприємства можуть привертати інвестиції для розширення та модернізації інфраструктури. У країнах зі змішаним економічним підходом спостерігається комбінація державного та приватного фінансування. Держава може виділяти бюджетні кошти для стратегічних проєктів, тоді як приватний сектор забезпечує інвестиції в комунальні послуги.

4. Проведено оцінку фінансового стану комунального підприємства «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради. Звіт про фінансовий стан компанії станом на 31.12.2022 не можна вважати абсолютно ліквідним, так як виконується лише одна умова ліквідності з чотирьох. Аналіз показників ліквідності показав, що за звітний період комунальне підприємство може погасити негайно 13% всієї кредиторської заборгованості. Ліквідні кошти компанії покривають її короткострокову заборгованість на 62%. Чистий борг по відношенню до власного капіталу склав 108%, показник ЕВІТ/ЕВІТДА склав -4,5 тис. грн.

5. Проаналізовано структуру джерел фінансування комунального підприємства «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради. Компанія отримує кредити та грантові кошти від міжнародних банків та організацій: Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Північної екологічної фінансової корпорації (НЕФКО). У 2022 році компанія одержала найбільшу позику від МБРР, строк погашення котрої подовжений до 15.12.2031.

6. Здійснено порівняльний аналіз джерел фінансування комунальних підприємств в Україні. За результатами проведеного дослідження, можна визначити, що в Україні протягом 2016-2021 рр. відбувся значний ріст вартості основних засобів комунальних підприємств по всім регіонах, який здійснювався переважно за позикові кошти від таких фондів, як МБРР та ЄБРР. Тернопільська область у 2021 році увійшла до списку областей, в яких капітальні інвестиції найбільше здійснювалися за кредитні кошти. Серед комунальних підприємств простежується наступна тенденція в рентабельності в 2021 році у рамках видів рентабельності: рівень від операційної більший за рівень від всієї діяльності компаній сфери постачання електроенергії, теплової енергії та газу.

7. Надано рекомендації щодо розробки стратегічного плану фінансового забезпечення діяльності комунального підприємства. Проведений SWOT-аналіз показав, що при здійсненні компанією вибору альтернативного джерела фінансування, необхідно дотримуватися стратегічного підходу, а саме:

визначати необхідні мету та цілі, розробляти відповідний план заходів щодо виконання умов відповідних цілей, проводити оцінку ризиків та моніторинг обраних джерел фінансування.

8. Визначено основні методи та моделі для оцінки ризиків використання альтернативних джерел фінансування. Розроблено приклад оцінки ризику джерела фінансування за моделлю «Value at Risk», складено відповідну картку ризиків. Описано також особливості застосування моделі сценаріїв та аналізу чутливості.

9. Надано рекомендації щодо застосування системи внутрішнього контролю для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів. Виділено шість основних етапів процесу внутрішнього контролю на комунальному підприємстві, що стосуються моніторингу використання фінансових джерел: етап аналізу фінансових потреб, розробки стратегії контролю, впровадження, моніторингу та аналізу, звітності та внутрішнього аудиту, постійного вдосконалення. Описано практичні прийоми застосування внутрішнього контролю за обліком довгострокових заборгованостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаращук І. В. Історичний розвиток інституту комунальної власності в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2019. №38. С. 133–149.
2. Шестаковська, Т. Л. Удосконалення організаційно-економічного механізму державної житлово-комунальної політики. *Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень*. 2021. №21 С. 319–325.
3. Кириченко О. С. Промислові революції та теоретичне узагальнення тенденцій розвитку. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2019. №. 24, вип. 3. С. 37–40.
4. Мохова Ю. Л., Гордієнко І. В. Особливості державного регулювання житлово-комунального господарства в Україні. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Т. 31. № 70. С. 58–62.
5. Самойлик Ю. В. Організаційно-економічні передумови реформування житлово-комунального господарства. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: тези доп. ІV всеукр. наук.-практич. конф., ДВНЗ «ХДАУ»*. 2020. С. 145–146.
6. Сердюкова О.Ю. Управління об'єктами права комунальної власності: інноваційний підхід. *Theory and Practice of Public Administration*. 2019. Т. 2, № 65. С. 37–45. URL: <https://doi.org/10.34213/tp.19.02.05> (дата звернення: 11.10.2023).
7. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 10.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 11.12.2023).
8. Дрогобецький І. Управління муніципальною власністю в Україні та окремих країнах світу: суть, інструментарій. *Вісник Економіки*. 2022. №. 1. С. 203–218.

9. Роговенко О. В. Муніципалітет як суб'єкт місцевого самоврядування. *Herald of Zaporizhzhia National University. Jurisprudence*. 2020. № 3. С. 32–37. URL: <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-3-04> (дата звернення: 11.12.2023).
10. Монастирський Г.Л., Волосюк М.В. Гармонізація соціальних та економічних складових розвитку інфраструктури територіальних громад. *Проблеми економіки*. 2023. №. 1 (55). С. 86–95.
11. Крайник О. П. Складові економічного розвитку територіальної громади. *Ефективність державного управління*. 2019. №. 59. С. 165–175.
12. Завальний, О., Колоша, М. Аналіз міського простору – це перший етап для формування сучасного міста. *Містобудування та територіальне планування*. 2021. №76. С. 71–82. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.76.71-82> (дата звернення: 22.10.2023).
13. Бізонич Д. В. Фінансові ресурси підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №. 11. С. 90–97.
14. Лаврик В. В. Фінансове забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад в умовах децентралізації : дис. – Сумський державний університет. 2021. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82703> (дата звернення: 11.11.2023).
15. Глухова В. І., Кравченко Х. В. Фінансовий стан комунальних підприємств і напрями його покращення. *Modern Economics*. 2021. №26. С. 30–36.
16. Стригуль Л. С., Дороманджи А. В., Стригуль А. А. Джерела фінансового забезпечення підприємств комунальної форми власності : дис., Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського. 2020.
17. Багацька К., Блакита Г. Особливості процесу формування капіталу комунальних підприємств. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32, №. 3. С. 131–139.
18. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю. Сучасні альтернативні джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств. *Сучасні підходи до соціально-економічного, інформаційного та науково-*

технічного розвитку суб'єктів національного господарства. 2020. Розд. 4.2. С. 190–205.

19. Жданова Н. О. Гранти як засіб додаткового фінансування комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я. *Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення*: тези V-ї наук.-практ. конф. з міжнар. участ., м. Харків, 28 жовт. 2022 р. Харків, 2022. С. 161–162.

20. Корінець Р.Я., Перерва Г. Л. Оцінка перспектив підтримки підприємництва територіальними громадами. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 99–107.

21. Кульчій, І. Міжнародні гранти як фінансовий інструмент розвитку територіальних громад. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки* : матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з між нар. участю, Ч. 1, м. Тернопіль, 15 трав. 2020 р. Тернопіль, 2020. С. 109–111.

22. WIFIA. *Water Infrastructure Finance and Innovation Act (WIFIA)*. URL: <https://www.epa.gov/wifia> (дата звернення: 11.11.2023).

23. Кнейслер О., Спасів Н. Стратегічні орієнтири розвитку фінансів ОТГ: імплементація світового досвіду. *Вісник Економіки*. 2021. №. 3. С. 102–122.

24. Котіна Г. М., Степура М. М., Мороз Д. О. Моделі фінансового забезпечення транспортної інфраструктури великого міста: вітчизняна практика та особливості окремих країн. *Economic development: global trends and national peculiarities* : колективна монографія / за ред. А. Павлік, К. Шапошніков. Кельце, 2020. С. 363–380.

25. Багацька К.. Фінансування комунальних підприємств: європейський досвід. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2022. Т. 122. №. 3. С. 110–118.

26. Багацька К. В. Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування. *Економіка та держава*. 2021. №. 9. С. 74–79.

27. Лебідь Н. Г. Теоретичні засади управління розвитком комунальних підприємств. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2019. №10.4. С 97–106.

28. Яблочников С. Л., Жукова О. А., Борсолук О. В. Оцінка фінансового стану підприємства: теоретико-методичні підходи. *Подільський науковий вісник*. 2021. №3(19)_4(20) С. 55–59.

29. Рибалко, В. С. Управління платоспроможністю та ліквідністю підприємства. *Актуальні проблеми управління соціальноекономічними системами* : тези VII-ї міжнар. наук.-практ. конф. ЛНТУ, м. Луцьк, 15 груд. 2022 р. Луцьк, 2022. С. 282–283.

30. Фінансова звітність за 2022 рік. *Тернопільміськтеплокомуненерго м. Тернопіль*. URL: https://teplo.te.ua/blog-single.php?id_news=736 (дата звернення: 22.11.2023).

31. Стригуль Л. С., Дороманджи А. В., Стригуль А. А. Джерела фінансового забезпечення підприємств комунальної форми власності : дис. – Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, 2020.

32. Парубець О. М. и др. Напрями вдосконалення механізму фінансування житлово-комунального господарства України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Гроші, фінанси і кредит*. 2017. №3(08). С. 302–306.

33. Кадничанський М. В., Мороз Д. С. Аналіз інвестиційної привабливості комунальних підприємств. *Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання – міждисциплінарний підхід* : тези VII-ї міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф. для здобувач. вищ. осв. і молод. наук., м. Харків, 15–16 жовт. 2018 р. Харків, 2018. С. 144–147.

34. Glukhova V., Kravchenko K. Financial State of Utilities and Ways to Improve It. *Modern Economics*. 2021. Vol. 26, no. 1. P. 30–36. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.v26\(2021\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.v26(2021)-05) (дата звернення: 11.11.2023).

35. Решетнікова О. С. Кредити міжнародних фінансових організацій як одне з джерел фінансування енергоефективних інвестиційних проектів у сфері централізованого теплопостачання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. №13 (част. 2). С. 99–104.

36. Дзіковська Ю. Міжнародне кредитування як засіб модернізації

інфраструктури країни: переваги та загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. №. 23. С. 45–50.

37. Державна служба статистики України. *Сайт Державної служби статистики*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.10.2023).

38. Фінансова звітність. *КП "Житомиртеплокомуненерго"*. URL: <https://tke.org.ua/фінансова-звітність/> (дата звернення: 22.11.2023).

39. Фінансова звітність підприємства за 2022 рік. *ОКП «МИКОЛАЇВОБЛТЕПЛОЕНЕРГО»*. URL: <https://www.nikoblteplo.com.ua/content/finansova-zvitnist-za-021r> (дата звернення: 22.11.2023).

40. Фінансова звітність. *Луцьктепло*. URL: https://www.teplo-dkr.lutsk.ua/ua/finansova_zvitnist/ (дата звернення: 22.11.2023).

41. Фінансова звітність (2022). *Державне міське підприємство «Івано-Франківськтеплокомуненерго» (ДМП «ІФТКЕ»)*. URL: https://tke.if.ua/docs/finstan/fin_stan_2022.pdf (дата звернення: 22.11.2023).

42. Столярова В.В.. Системне стратегічне планування і бюджетування людиноцентриського соціально-економічного розвитку держави і регіонів (інституалізація бюджетного федералізму унітарної держави). *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 32–48.

43. Teoli, Dac, Terrence Sanvictores, and Jason An. SWOT analysis. 2019. URL: <https://europepmc.org/article/med/30725987> (дата звернення: 22.11.2023).

44. Al Janabi, M. A., Ferrer, R., & Shahzad, S. J. H. Liquidity-adjusted value-at-risk optimization of a multi-asset portfolio using a vine copula approach. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*. 2019. С. 536.

45. Мулик, Я. І. Методичні та організаційні підходи до системи внутрішнього контролю на підприємстві. *Агросвіт*. 2020. №17-18. С. 28–38.

46. Онищенко В., Марінова В. Внутрішній контроль як фактор ефективності інформаційної системи бухгалтерського обліку. *Economy and society*. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-60> (дата звернення: 13.03.2023).

47. Сакун А. Внутрішній аудит облікової політики підприємства. *Methods of improving the economy, tourism and management*. 2023. С. 48–56. URL:

<https://doi.org/10.46299/isg.2023.mono.econ.1.1.5> (date of access: 28.09.2023).

48. Овчарова Н., Горбань П. Внутрішній аудит доходів підприємства: організаційно-методичні засади. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-20> (дата звернення: 29.09.2023).

49. Шендригоренко М., Ротозєєнко Ю. Облік і внутрішній аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками. *ЛОГОΣ. Мистецтво наукової думки*. 2019. № 8. С. 26–30. URL: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.08.005> (дата звернення: 29.09.2023).

50. Turetken O., Jethefer S., Ozkan B. Internal audit effectiveness: operationalization and influencing factors. *Managerial Auditing Journal*. 2020. Т. 35, №. 2. С. 238–271.